

УДК 821.161.2-3.09ФранкоІ.: [7.049.1:159.923-055.2]

DOI: 10.31475/fil.dys.2019.09.19

КАТЕРИНА ШМЕГА,*молодший науковий співробітник**(м. Львів)***«Щоб ним жінщина поводи́ла? Ні, сього не буде»: маскулінні стратегії персонажів Івана Франка у стосунках із жінками**

У статті сфокусовано увагу на міжособистісних взаєминах у прозі Івана Франка. Мета статті – виявити, як на соціокультурному та психологічному рівнях Франко відтворює чоловічий погляд на жінку, її сприйняття, які стратегії у стосунках із жінками застосовують чоловічі персонажі, як підкреслюють у них свою маскулінність; визначено, як на психіку чоловіка впливають невдалі стосунки та як він їх переживає. У контексті дискурсу маскулінності Франкових персонажів виокремлено основні статуси, у яких постає жінка в чоловічій рецепції: родинний (мати, донька, сестра), еротичний (коханка, демоніця-спокусниця), матримоніальний (дружина) та стратегії у стосунках із нею: об'єктивізація, інфантилізація, менторство, ідеалізація, маніпуляція.

Ключові слова: маскулінність, міжособистісні взаємини, психологізм, аксіологія, проза Івана Франка.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Критерієм національної матримоніальної культури, «мірою розвитку як цілого народу, так і поодинокого чоловіка» [7, т. 46, ч. 1, с. 71] для Івана Франка було ставлення мужчини до жінки. У розвідці «Життя Івана Федоровича і його часи» він виокремив й описав два типи чоловіків, беручи за основу міжособистісні гендерні стосунки. Перший тип – «нерозвитий чоловік» – керується передусім фізичними потягами, яким підпорядковує усі свої дії. Тому нерідко його любов є жорстокою та егоїстичною, від чого передусім страждає жінка. На противагу йому, «розвитий чоловік» бачить у жінці, окрім фізичної оболонки, її «людське достоїнство», тому поважає її як особистість. Така класифікація засвідчує Франкове розуміння маскулінності як сукупності багатьох чинників, серед яких далеко не останнє місце займає уміння не лише любити, а й поважати жінку. У своїй прозовій творчості письменник проілюстрував ці міркування, зобразивши різні типи чоловіків крізь призму міжгендерних взаємин та рецепції жінки.

Аналіз досліджень і публікацій... Проблема міжособистісних

взаємин у прозі Івана Франка спорадично з'являється у франкознавчому дискурсі в контексті ширших тем його творчості, зокрема у працях І. Денисюка, А. Швець, М. Легкого, Л. Каневської, М. Крупки, М. Говоської. Втім, окремої розвідки, у якій було б комплексно висвітлено цю проблему, досі немає. Цим і зумовлена актуальність нашої статті.

Формулювання цілей статті... Метою розвідки є виявити найпоширеніші типи міжгендерних взаємин персонажів у Франковій прозі на соціокультурному та психологічному рівнях і виокремлюючи серед них стратегії, за допомогою яких чоловіки у стосунках виявляють маскуліність, проблеми, спричинені невдалими любовними стосунками, та гендерні ролі, у яких для персонажів Франка постають жінки.

Виклад основного матеріалу... Соціолог П. Бурдьє наголошував, що процес виховання маскуліності, якому сприяє весь соціальний порядок, може повністю здійснитися тільки за участі жінок, через їхнє підпорядкування. Чоловіче *libido*, на його думку, формується суспільством як *libidodominandi*, як бажання панувати над іншими чоловіками, і вже потім – над жінками, яких розглядають як інструменти символічної боротьби [2, с. 353]. У Франковій творчості можна знайти теж чимало прикладів такого сприйняття жінки. У матримоніальних концепціях Валеріана Стальського («Перехресні стежки») і графа Торського («Основи суспільності») жінка об'єктивізується до розміру її посагу та здобутих у майбутньому шлюбі з нею соціальних преференцій: вищого, із суспільного погляду, статусу шлюбного чоловіка, ніж холостяка, та, у випадку Стальського, кар'єрного зростання, на яке він сподівався після одруження. Адже, як зауважує А. Рош, «наявність дружини вдома надає більше соціальної ваги та перетворює доброго чоловіка на повноцінного мужа<...> Жінка – депозитарій його репутації, форми честі в обмеженій соціальній групі, тому саме вона стає її гарантом» [6, с. 73].

Для графа Торського одруження стало лише однією з «фінансових спекуляцій», а майбутня дружина Олімпія – красивою лялькою, чий посаг мав поліпшити його добробут після довгих років розваг у Європі, в яких розтратив «силу, молодість, здоров'я і маєток» [7, т. 19, с. 148].

Іншою маскуліною стратегією є інфантилізація жінки, менторське ставлення до неї, як до наївної дитини. Чоловік, що так поводить із дружиною чи дівчиною, яка йому подобається, вважає, ніби він розумніший та досвідченіший за неї, тому має право повчати свою обраницю чи опікуватися її долею на правах батька сімейства. Водночас це робиться не з любові чи турботи про неї, а лише задля

самоствердження, через упевненість у власній домінантній ролі. Володко в новелі «Вільгельм Телль» звертається до своєї нареченої Олі «поважним, учительським тоном», називаючи її дитиною. Цим він підкреслює своє ставлення як старшого, раціонального чоловіка, трактуючи її емоційні переживання та інтуїтивне передчуття як «бабські капризи»: «Він рад був, що не уляг Олі, що поставив на своїм <...> Щоб ним жінчина поводила? Ні, сього не буде!» [7, т. 16, с. 194]. Розкриваючи читачеві такі Володині думки, Франко дає зрозуміти правдиву мотивацію його «поважного» тону.

Дитиною називає також доктор Темницький Целіну («Маніпулянтка»). Щоправда, не в розмові з нею, а коментуючи батькові свою авантюру із заручинами: «Нехай собі дитина на мій рахунок не робить ніякої ілюзії» [7, т. 18, с. 39]. По суті, у цих словах оприявнюється ставлення розбещеного чоловіка до Целі як до об'єкта своїх хтивих бажань і тимчасових фліртів, його «меркантильно-егоїстичний, інстинктивний, статевий потяг» [11, с. 18]. Проте, як і Володко, Темницький недооцінив дівчину, вважаючи її дитинячою, довірливою і нездатною збагнути його хитрий план.

У «Сойчиному крилі» Хома навіть в інтимній розмові, зізнаючись у коханні до Мані, звертався до неї «дитино моя». Виступаючи із батьківської позиції на правах уже старшого чоловіка, він хотів у такий спосіб підкреслити серйозність та щирість своїх почуттів, демонструючи поважніший життєвий досвід. Водночас таке звертання виявляє його сприйняття Мані як вередливої й наївної дитини, не здатної зрозуміти власні почуття і життєві очікування.

Чоловіче менторство є продовженням попередньої стратегії поведінки. На думку чоловіка-ментора, жінка потребує, щоб її навчали, нею займалися і виховували відповідно до його поглядів та життєвих цілей. Тобто чоловік виховує собі ідейного одностороннього, жінку-товаришку, яка підтримуватиме його в суспільній діяльності й сама займатиметься приблизно тією ж справою. Такі стосунки раціоналізовані й засновані на приязні, яка виникає, коли чоловік усвідомлює, що ця жінка готова розділити спільну працю, навіть жертвуючи власними переконаннями чи усталеним способом життя. Ця стратегія була особливо близькою Франкові. Він і сам починав більшість ранніх любовних стосунків із позиції ментора, наставника молодих панночок на шляху їхньої діяльності. До того ж, імпонував він саме таким жінкам, які б «не тільки не спиняли мужчину від <...>борби, але, противно, зігрівали його до неї, заохочува[ли], [йо]му в ній товаришили» [7, т. 48, с. 393].

Тож і для багатьох Франкових чоловічих персонажів головним

критерієм вибору партнерки була живість характеру та розуму («більше нервів – отже, більше душі, більше характеру» [7, т. 17, с. 364], «гарна дівчина, з характером і з думкою, з сильною волею і з характером» [7, т. 18, с. 401]), прагнення інтелектуально вдосконалюватися («змагання до поступу, до розвивання своїх думок» [7, т. 18, с. 368]) задля того, щоб «нею зайнятися». Р. Чопик слушно зауважує, що «всі вони [жінки мрії Франкових персонажів. – К. III.] більше подібні до соратниць, «товаришок по партії», аніж до «предметів кохання»» [10, с. 104], що, поза сумнівом, не є негативним явищем: Франковим персонажам, та й йому самому як чоловікові хотілося уникнути «опредмечення» жінки, а навпаки – дивитися на неї, як на людину «цілком свободну». Саме з такою жінкою він бажав жити у шлюбі, об'єднаному довкола «високої, гуманної і чесної цілі, за котру б того подружжя боролось спільною силою весь вік» [7, т. 48, с. 116]. Адже запорукою тривалого й щасливого подружнього життя серед багатьох чинників, перелічених у листі до Ольги Рощкевич від 20 вересня 1878 року, називав «обопільну свободу ділання».

Те саме стосується й поглядів Франкового персонажа Бориса Граба на подальше подружнє життя. Для реалізації плану спільної громадської праці як основи майбутньої сім'ї він намагався уподібнити панночку Густю до власного уявного ідеалу, перевиховати на свій лад, допасувавши до свого жіночого стереотипу. Бориса лякало кохання до польської панночки, тому в діалозі із самим собою він зважував усі «за» і «проти» майбутніх взаємин із нею. Аргументом на користь цих стосунків вважав її вікову лабільність: «тепер вона м'який віск, що могла б переробитись» [7, т. 18, с. 403], тобто прийняти його життєві цілі та відмовитися від своєї традиції й виховання, через які «скільки то половини та хопти насіяно» в її серце. Тобто, попри те, що Густин сильний характер і волю Борис вважав чеснотами, для спільного життя їй потрібно було поступитися своїми переконаннями, зламати власний характер, «переробитись» і цілковито уподібнитися з ним.

На противагу попередній стратегії, для деяких Франкових персонажів притаманна на перший погляд позитивна модель взаємин із жінкою, явлена в її ідеалізації та обожнюванні. Проте за такого екзальтованого погляду на жінку чоловік не бачить її реальної сутності, не намагається по-справжньому зрозуміти й зануритися у її внутрішній світ. Він кохає образ, який сам собі вимріяв і який здебільшого ґрунтується на зовнішній привабливості та уявних чеснотах. Для Семіона Стоколоси («Маніпулянтка»), Євгенія Рафаловича («Перехресні стежки») та Опанаса Моримухи («Батьківщина») характерною є ідолопоклонницька любов до жінки, якщо послуговуватися

визначенням Е. Фромма, спочатку вона «напрочуд інтенсивна, розвивається дуже стрімко» [8, с. 146] (любов з першого погляду, магнетизм та фаталізм першої зустрічі Євгенія з Регіною, Опанаса з Киценькою), а далі переходить у форму манії, імпульсивного фанатизму, жінка перестає бути «предметом естетичного вподобання, а починає робитися чимось таким необхідним для життя, як сонце, як тепло, як повітря» [7, т. 20, с. 231]. За слухним у цьому контексті спостереженням Джудіт Батлер, «стрижнева залежність маскулінного суб'єкта від жіночого «Іншого» раптово висвітлює ілюзорність його автономності» [1, с. 12].

Рафалович наділив Регіну рисами «ідеалу, божества» й тими чеснотами, які становили «найкращу частину» його «я». Такий омріяний образ жив у його уяві протягом десяти років, поки зустріч із реальною Регіною не змусила його критично переосмислити і власні почуття, і свої життєві ідеали. Євгеній усвідомив, що йому не потрібна була Регіна як жінка, а лише той витворений уявою примарний образ святості, який надихав його до громадської праці.

Риторика Семіона Стоколоси, безтямно закоханого в маніпулянтку Целіну, також заснована на ідеалізації, відчутній у порівнянні її з «ангелом». У своїй уяві він наділяє малознайому йому Целю рисами виняткової доброти та сердечності, а до того ж сміливості, якої йому самому бракувало. Саме така ідеалізована Целя, на відміну від решти суспільства, за його «непочесною поверховістю» могла б побачити Семіонове людське «я».

Опанас Моримуха описує стан, в якому перебував під час першої зустрічі з Киценькою, як слабкість, манію. Постать Киценьки в уяві Опанаса надто гіперболізована й фатальна: «<...> усе в неї було таке, що я від першої хвили забув себе, все в неї мені видавалося невиданим і нечуваним, таким, якому нема пари в світі» [7, т. 21, с. 404–405]. В ореолі таємничості й загадковості жінка залишалася для нього до кінця життя, покинувши його і знову повернувшись через багато років. Аргументом проти такої «любові» є слова Д. де Ружмона: «Чоловік стверджує свою любов до жінки, трактуючи її як особистість, а не як фею з легенди, напівбогиню, напіввакханку, недосяжне марево та чисту плоть» [4, с. 295]. Однак Франко пояснює екзальтоване почуття Моримухи до Киценьки, яке замінило йому гарячу любов до «мізерного, сумного, однотонного та нічим не визначного місця» [7, т. 21, с. 396] – його «батьківщини» – як здатність до «тихої і глибокої пристрасті, що була, можна сказати, основною нотою його життя» [7, т. 21, с. 396].

Радикальною стратегією вияву маскуліності, зокрема брутальної маскуліності самця, є гіпертрофована сексуальність, що проявляється

у зраді й стосунках з іншими жінками під час сімейного життя. У такий спосіб намагаються «поставити на місце» дружин Валеріан Стальський («Перехресні стежки») граф Ошустовський («Великий шум») та граф Торський («Основи суспільності»).

Компенсаторна маскулінність Стальського, виявна в систематичному моральному насиллі над дружиною, табу на дітей та в сексуальних контактах на стороні, зумовлена його психічною патологією – надмірним потягом до жорстокої й деструктивної поведінки. Крім того, її посирила професійна нереалізованість та розчарування сімейним життям. Секс, як зазначає психоаналітик Дж. Голліс, – це форма емоційного самоствердження, наркотик, який заглушує біль зраненої душі. Якщо життя б'є чоловіків, то секс, так само як ліки або робота, може притупити гострий біль цієї рани[9, с.64]. Ми знаємо зі спогадів Рафаловича про Стальського, що він уже в юнацькому віці виявляв неабияку агресивність, проте невідомо, чим вона була зумовлена – успадкованою психічною патологією чи пережитою в ранньому дитинстві травмою. Однак цілком логічно, що в численних інтимних стосунках, розвагах із жінками він шукав розради й забуття. Натомість Регіна з перших днів шлюбу продемонструвала емоційну стриманість. Тому-то Стальський, який у шлюбі сприймав жінку як іграшку та чекав від неї покірливого задоволення його бажань, почав неприховано залицятися до служниці Ориськи, щоб у такий спосіб не лише задовольнити власну хіть, а й викликати ревності Регіни, розіграти «її риб'ячу кров». Р. Голод слушно зазначає, що Іван Франко «задовго до виникнення психоаналітичної школи звернув увагу на проблему «психологічної імпотенції» (З. Фройд) та її впливу на подружнє життя» [3, с. 169], адже Фройд писав про скованість сексуальності чоловіка через повагу до жінки і потребу задля повного її розкриття «нижчого сексуального об'єкта», який би не асоціювався з матір'ю чи сестрою. Тому, на думку Р. Голода, «Стальський не може відчутти повного статевого задоволення з шляхетною, високomorальною Регіною. У нього виникає потреба знайти «принижений статевий об'єкт», жінку, етично малоцінну, з обмеженими естетичними вимогами, або принаймні принизити до такого рівня власну дружину»[3, с.170].

В «Основах суспільності» та «Великому шумі» маємо схожу мотивацію неприхованих зрад чоловіків: сексуальна несумісність подружжя – висока статева потенція чоловіка і нехіть дружини до інтиму. Торський через фізичну слабкість став для Олімпії «найлютішим катом». Щоб підкреслити її залежність від нього, граф позбавив дружину можливості мати від нього дітей, натомість демонстративно

розважався зі служницями, які щоразу вагітніли й залишалися разом із дітьми у мастку. Таке вишукане знущання стало компенсацією фізичного безсилля морального садиста, прикутого до ліжка і позбавленого можливості вести попередній розгульний спосіб життя.

Не менш садистичний, навіть брутално-тваринний досвід подружнього життя від першої шлюбної ночі продемонстрував граф Ошустовський. Гіпермаскулінна тілесність та сила лібідо робили його схожим на «расового коня». У такій тваринній рецепції для нього постала й дружина Євгенія, яку він напівпритомною звалтував, а потім, зрозумівши, що їй такі «сексуальні ігри» не до вподоби, утратив до неї інтерес і привіз собі трьох «кокотю», розважався з ними й оповідав про це нещасній дружині.

Негармонійні стосунки з жінкою через недібраність пари або соціальні обставини у Франка мають два варіанти розвитку: нещасливе подружнє життя та розлука. Причому частіше розрив стосунків ініціює саме жінка, а чоловік, почуваячись приниженим та психологічно розчавленим, або закривається від світу («Гуцульський король», «Сойчине крило») або шукає розради, сублімуючи свій нещасливий любовний досвід в іншій справі («Петрії і Добощуки», «Voа constrictor», «Основи суспільності», «Батьківщина»).

Спосіб переживання травми залежить від характеру персонажа й сили почуттів до жінки. Для Грдлічки, котрий почувався справжнім «гуцульським королем», та Хоми, який прагнув бути народним «пророком і апостолом», зрада жінки, її втеча з іншим стала важкою вразою для самолюбства, що похитнула не лише їхню впевненість у собі, а й змусила кардинально змінити життєвий триб, стати відлюдниками, заховавшись від ганьби й приниження. Натомість для Андрія Петрія, ІцкаЦаншмерца, отця Нестора та Опанаса Моримухи покинутість і зрада, хоча й були не менш болісними переживаннями, дали поштовх до початку нового життя, хоч і не завжди зі змінами на краще. Іцкові та Несторові втрачене кохання замінили фанатична професійна конкуренція та манія накопичення грошей, що призвели до деградації, моральної і фізичної змарнованості та, врешті, насильницької смерті. Андрій Петрій та Опанас Моримуха, навпаки, після завершення любовних стосунків знайшли в собі сили з гідністю це пережити й акумулювали всю енергію для «ділання», щоб «в діланні забути о страданнях» [7, т. 14, с. 201].

Чоловік розглядає жінку в різних статусах: родинному (мати, донька, сестра), еротичному (коханка, демонія-спокусниця), матримоніальному (дружина). У сприйнятті Франкових персонажів жінка здебільшого постає у подвійній іпостасі, набуваючи рис дружини-

коханки, дружини-товаришки чи дружини-матері, що свідчить про вибір відповідної стратегії у стосунках із нею, заснованої на різних чоловічих інтенціях: прагненні задовольнити тілесні потреби, необхідності в опіці й турботі, потребі підтримки його професійної чи громадської діяльності тощо.

Найпершою жінкою, з якою комунікує чоловік, є мати. Саме від стосунків із матір'ю в ранньому дитинстві та в процесі подальшої соціальної ініціації, коли відбувається вікова сепарація від неї, залежить реалізація чоловіка в житті та його стосунки з іншими жінками. Наслідки деструктивного впливу матері на маскуліність сина – його показну самовпевненість та внутрішню інфантильність – віднаходимо у Готліба Гольдкремера («Борислав сміється») та Адама Торського («Основи суспільності»). Ці чоловіки, залишившись у вже дорослому віці у гравітаційному полі психоемоційного впливу матері, стають безініціативними та паразитують на праці інших. Для Готліба й Адама матері є уособленням влади і впливу, саме на них тримаються їхні сім'ї й господарства. Матір у сприйнятті цих персонажів – це опора й запорука життєвого успіху. Вона може захистити сина не лише перед батьком, а й перед усім світом.

Із материних «рук» чоловік переходить в «руки» дружини, часто переносячи у шлюб і своє синівське сприйняття жінки у гендерній ролі матері, завданням якої є опіка та підтримка, натомість його синівська любов може бути егоїстичною, споживацькою любов'ю розбещеної дитини. Схожі синівсько-материнські стосунки склалися в подружжі Ангаровичів («Для домашнього вогнища»). Анеля сприймає свого набагато старшого чоловіка як хлопчиська, для нього ж дружина стає передусім матір'ю його дітей («Ти моє золото! Ти моє щасте! Ти моя мамочко дорога!»)[7, т. 17, с. 19], божеством та запорукою сімейного затишку і комфорту. Сам він для забезпечення цього комфорту доклав дуже мало зусиль, підтримуючи сім'ю частиною своєї пенсії і вірячи запевненням дружини, що цього вистачає на життя. Тим болючішим ударом для нього стало розкриття її обману та справжнього джерела доходів, яким виявився виторг від вербування дівчат до закордонних будинків розпусти.

Новим етапом у житті чоловіка стає народження дітей. Адже «існування чоловіка спирається на набуття ролі чоловіка й батька»[6, с. 80], без чого у нього «може скластися враження, що він так і не став чоловіком, тобто не відбувся»[6, с. 80]. Бажанішим є народження сина як продовжувача роду, спадкоємця і носія прізвища, адже дівчинка з часом виростає, і її доводиться «віддавати» іншому чоловікові, прізвище якого вона має взяти. Тому стосунки із дочкою, зокрема і в прозі Івана

Франка, часто обмежуються завданням виховати її як майбутню дружину і знайти їй доброго, у батьковому розумінні, чоловіка, який забезпечуватиме її після нього. Водночас доньчині аргументи про почуття до іншого чи взагалі небажання створювати сім'ю з обраним без її участі партнером не сприймаються серйозно й авторитетно та зводяться до грубого заперечення Тугара Вовка на слова його доньки про любов до «смерда»: «Дурна дівчино, се не може бути!» [7, т. 16, с. 37].

Своїх доньок Франкові персонажі здебільшого сприймають як покірних виконавиць батьківської волі, не допускаючи, що вони можуть мати власні переконання, які суперечать батьковим. Антін Субота («Великий шум»), коли дочка Галя погоджується проти його волі вийти заміж за «мужика», зрікається її, адже для нього важливішим за доньчине щастя було збереження власного соціального статусу, який міг похитнути такий союз: «Та яке вона має право рішати тут, де ходить о гонор усеї родини? Я раніше її в монастир запру або в домовину зложу, а не дам за мужика» [7, т. 22, с. 251]. Ані вмовляння дружини, ані доньчині запевняння у щирості почуттів та надійності свого обранця не переконали пана Суботу дати своє благословення. Він дослухався лише авторитетних слів знайомого капітана, який з особистого досвіду запевнив, що Кость Дум'як – «чоловік чесний і з характером» [7, т. 22, с. 255]. Тож врешті Субота дозволив весілля, але як покарання за непослух позбавив доньку посагу.

Найпоширеніший жіночий образ і популярний гендерний стереотип чоловічого сприйняття у Франковій прозі – фатальна жінка. У Франковій творчості жінка рідко була для його персонажів уособленням щастя, радше навпаки, у ній вони вбачали фаталізм своєї долі, демонізм, деструктивну енергію, здатну зламати їм життя. У такій перцепції постає під час першої зустрічі з Гнатом Калиновичем («Лель і Полель») Регіна: «від першої миті, коли під час коломийки його погляд випадково упав на бліде обличчя шатенки з коротким волоссям <...> в глибині його душі почало прокидатися почуття, що він зупинився над якимсь рубіконом життя, що ця мить віщує йому щось надзвичайно важливе, якийсь рішучий поворот» [7, т. 17, с. 365]. Наділяючи дівчину, яку бачить уперше, такими фатальними рисами, він ніби програмує себе на трагічність взаємин із нею і наперед прогнозує суперництво з братом. Докоряючи собі за «слабкість, легковажність і відсутність почуття чоловічої гідності» [7, т. 17, с. 390], Начко намагається забути Регіну, але її магнетичний вплив на нього не лише не ослаб після балу, навпаки – не бачачи її протягом довгого часу, Гнат наважується написати листа із пропозицією заміжжя, із якого і почався увесь фаталізм Регініного впливу на його долю. У цьому творі, як і в

багатьох інших, фатальна жінка стає індикатором, який дозволяє проявитися своєрідному чоловічому мазохізму, що полягає у бажанні бути підкореним, потрапити під цілковиту владу жінки і страждати від її жорстокості чи байдужості до нього. При цьому сама жінка може або не підозрювати про спрямовані на неї романтичні почуття, або використовувати їх на свою користь, як робить це повія Киценька у «Батьківщині».

Як наголошує Вікторія Кметь, у «Сойчиному крилі» «демонізм марковано як перманентну рису жінки, її відьомська модальність реалізується через саму природу жінки, її вроджену схильність до містерій та магічних практик» [5, с. 139–140]. Персонажі цього та інших творів письменника демонізують жіночу природу, наділяючи її таємничістю і загадковістю через те, що їм не до снаги її зрозуміти. В основі їхньої маскулінної ідентичності – раціоналізм та логіка, тому те, як жінка може впливати на них, паралізуючи силу волі, змушуючи до внутрішніх борінь, видається їм, якщо не містицизмом, то «рівнянням з багатьма невідомими». У «Дріаді», наприклад, наявна «демонічна» конотація жінки як спокусниці, яка тестує чуттєвість Бориса Граба: «Женщины досі не грали в його [Бориса Граба. – К. III.] житті ніякої видної ролі <...> Женщин він уважав предметом розкоші, люксовим меблем, а в приложені до себе – математичним зрівнянням із двома невідомими, яке вносить непевність і хиткість у всі життєві рахунки» [7, т. 22, с. 107]. У «Сойчиному крилі» ж Хома демонізує Маню, називаючи чортом, тому що вона настільки тонко відчувала його психологію, знала його характер, що передбачала у своєму листі його запитання й ремарки. Натомість він почувався обділеним таким даром, бо ніяк не міг спрогнозувати й мотивувати для себе її втечу. Проте у цих-таки творах Франкові персонажі намагаються зрозуміти жінку й налагодити з нею взаємини, щоб віднайти життєву гармонію: «Се, може, та квітка, що має статися його [Бориса Граба. – К. III.] найкращою оздобою, що має своїм запахом і своєю красою оживити, довершити його» [7, т. 22, с. 107].

Висновки... У маскулінному дискурсі прози Івана Франка чоловіча рецепція жінки та поведінкові стратегії у взаєминах із нею свідчать про аксіологію, характер персонажів та домінування позитивних чи негативних рис маскулінності. Егоїстично налаштовані чоловіки прагнуть у стосунках задоволення власних потреб, здебільшого сексуальних, використовуючи для цього моральне й фізичне домінування. Проте така стратегія, як показує Франко, девіантна і здебільшого пояснюється психологічними відхиленнями й компенсаторними чинниками. Ідеалізуючи чи демонізуючи жінок,

чоловіки або проектують на них власні ідеали жіночності, або намагаються приховати страх перед незбагненою природою жінки, яка лякає й насторожує. Однак свідченням зрілої маскулінності є прагнення деяких Франкових персонажів пізнати жінку як людину та зрозуміти своєрідність її «жіночого світу».

Список використаних джерел і літератури:

1. Батлер Дж. Гендерний клопіт – фемінізм та підрив тожсамості. Київ, 2003. 224 с.
2. Бурдьє П. Мужское господство. Социальное пространство: поля и практики / Пер. с фр. Марковой Ю. В. Москва: Институт экспериментальной социологии, Санкт-Петербург: Алетейя, 2005, 576 с.
3. Голод Р. Иван Франко та літературні напрями кінця XIX – початку XX століття. Івано-Франківськ: Лілея НВ, 2005. 425 с.
4. Де Ружмон Д. Любов і західна культура / Пер. з франц. Я. Тарасюк . Львів: Літопис, 2000. 304 с.
5. Кметь В. А. Архетип відьми в українській літературі XIX–XX століття: дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 / Львів. нац. уні-тет ім. Івана Франка. Львів, 2017. 234 с.
6. Рош А. Перша стаття. Зміни та криза чоловічої ідентичності / Пер. із франц. І. Славінська. Київ : Основи, 2018. 248 с.
7. Франко І. Зібрання творів: у 50 т. Київ: Наукова думка, 1976–1986.
8. Фромм Е. Мистецтво любові. Харків : КСД, 2017. 192 с.
9. Холлис Дж. Под тенью Сатурна: мужские психические травмы и их исцеление. Москва: Когито-Центр, 2009. 184 с.
10. Чопик Р. Ессе Номо: добра звістка від Івана Франка. Львів, 2002. 232 с. («Франкознавча серія». Вип. 3).
11. Швець А. «Се новий тип жінки-емансипантки, введений у нашу літературу» (художній світ Франкової «Маніпулянтки»). *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2015. Вип. 62. С.14–27.

References:

1. BatlerDzh. Gendernyiklopit – feminizmtapidryvtozhshamosti. Kyiv, 2003. 224 s.
2. Burd'e P. Muzhskoegospodstvo. Socyal'noeprostranstvo: polya ipraktiki / Per. s fr. MarkovojYu. V. Moskva: Institute'ksperimental'nojsociologii, Sankt-Peterburgh: Aletejya, 2005, 576 s.
3. Holod R. Ivan Franko ta literaturni napriamy kincia XIX – pochatku XX stolittia. Ivano-Frankivsk: Lileia NV, 2005. 425 s.
4. De Ruzhmon D. Liubov i zakhidnakultura / Per. z franc. Ya.Tarasiuk . Lviv: Litopys, 2000. 304 s.
5. KmetjV. A. Arkhetypvidmy v ukrainskiiliteraturiXIX–XXstolittia: dys. ... kand. filol. nauk : 10.01.01 / Lviv. nac. uni-tetim. IvanaFranka. Lviv, 2017. 234 s.
6. Rosh A. Pershastat. Zmynyakryzacholovichoiidentychnosti / Per. izfranc. I. Slavinska. Kyiv : Osnovy, 2018. 248 s.
7. FrankoI. Zibrannia tvoriv: u 50 t. Kyiv: Naukovadumka, 1976–1986.
8. Fromm E. Mystectvo liubovi. Kharkiv : KSD, 2017. 192 s.

9. Xollis Dzh. Podten'yu Saturna: muzhskie psichicheskie travmy i ix iscelenie. Moskva: Kogito-Centr, 2009. 184 s.

10. Chopyk R. Ecce Homo: dobrazvistikavidi Ivana Franka. Lviv, 2002. 232 s. («Frankoznavchaseriia». Vyp. 3).

11. Shvec A. «Senovitypzhinky-emansypantky, vvedenyi u nashuliteraturu» (khudozhniisvitFrankovoi «Manipuliantky»). VisnykLvivskohouniversytetu. Seriiafilolohichna. 2015. Vyp. 62. S.14–27.

Summary

Kateryna Shmeha

«He Has to be Managed by Woman? No, it will not be»: Masculine Strategies of Ivan Franko's Characters in a Relationship with Women

The article focuses on interpersonal relationships in Ivan Franko's prose. The purpose of the article is to find out how at the socio-cultural and psychological levels Franko reproduces the male view of a woman, her perception, which strategies in relationships with women use male characters, how they emphasize their masculinity; to determine how the men's psyche is affected by unsuccessful relationships and how they are going through them. In the context of the discourse of masculinity of Franko's characters, the main statuses in which a woman appears in a man's reception are distinguished: family (mother, daughter, and sister), erotic (mistress, demons, and seducer), matrimonial (wife) and strategies in relations with her: objectification, infantilisation, mentoring, idealization, manipulation.

Key words: *masculinity, interpersonal relationships, psychologism, axiology, prose by Ivan Franko.*

Дата надходження статті: «04» квітня 2019 р.

Дата прийняття до друку: «19» квітня 2019 р.